

NELJÄ VIIMEISTÄ LAULUA

KE / ONS / WED
27 / 04 / 2022

19.00

HELSINGIN MUSIIKKITALO
MUSIKHUSET I HELSINGFORS
HELSINKI MUSIC CENTRE

SUSANNA
MÄLKKI

CAMILLA
NYLUND

SAMPO HAAPAMÄKI

Historia

Suomen musiikkielämä ei ollut valmiina, kun modernismi iskeytyi siihen 1920-luvun alussa. Nuoren kansakunnan itsetuntoa rakennettiin kansallisromantiikalla ja Jean Sibeliuksen jo universaaliksi ylevöityneellä musiikilla. Tähän törmäsivät nuoret säveltäjät Aarre Merikanto, Väinö Raitio ja Ernest Pingoud, joiden avantgarde tuotti kiitoksen sijaan lähinnä räntää ja rakeita. Etenkin Merikanto (1893–1958) oli uhmakas: hänen ainoassa kansainvälistä huomiota saaneessa teoksessaan, ns. *Schott-konsertossa* (1924) esiintyneen ensimmäisen kerran suomalaisessa musiikissa 12-sävelsointu.

Sampo Haapamäki (s. 1979) on uunituoreella teoksellaan *Historia* (2022) Helsingin kaupungin-orkesterin tilaamien Helsinki-variaatioiden viimeisin säveltäjä. Näiden variaatioiden lähtökohta on viittaus johonkin ennen vuotta 1945 kirjoitettuun suomalaiseen sävellykseen. Haapamäen katse on osunut tuohon Merikannon 12-sävelsointuun, jonka lisäksi *Historiassa* viitataan monien muidenkin eri säveltäjien teoksiin eräänlaisten ”lipsahdusten” myötä.

15-minuuttinen *Historia* koostuu seitsemästä *Lapsuksesta*, jotka liittyvät toisiinsa keskeytyksettä tai lyhyin tauoin. Säveltäjän mukaan kyse on parodisesta intertekstuaalisuudesta, jolla tavoitellaan eräänlaista itsereflektiota, historiaa tarkastellaan ”laatikon ulkopuolelta”, teoksina teoksessa. *Historiassa* viittaillaan jatkuvalla syötöllä yhteensä yli 80:een eri klassikkoteokseen. Aivan kuten Merikanto aikanaan vaihtoi 1920-luvun kynnyksellä tyyliään jyrkästi modernismiin, ja 30-luvulla siitä äkillisesti pois, tässäkin musiikin ”takki kääntyilee”, kun uudet *lapsukset* synnyttävät uudenlaisia kehitteleviä variaatioita. Hahmotamme historiaa aina oman aikamme kautta, ja näin myös Haapamäen *Historia* tarttuu aikakäsityksineen sekä tähän hetkeen että menneeseen.

Haapamäki on eturivin säveltäjistämme näkyvimpiä, vaikka hänen teosluettelonsa ei ole suuren suuri; huomioarvoa ovat kasvattaneet monet tärkeät palkinnot, joista viimeisin on Pohjoismaiden neuvoston musiikkipalkinto (2020). Haapamäen musiikki tunnetaan runsaista neljäsosasävelaskelistaan, sen perusta on oktaavin jakaminen 24:een sävelaskeleen 12:n sijaan. Niinpä kuulija voi nytkin pulahtaa mikroharmonioiden pyörteisiin.

Vier letzte Lieder, Kuolema ja kirkastus

RICHARD STRAUSS

Richard Straussin elämässä laulut olivat aina läsnä. Säveltäjä, joka kirjoitti periodiluonteisesti ensin kamarimusiikkia, sitten sinfonisia runoja ja lopuksi oopperoita, sävelsi lauluja kuusivuotiaasta kuolinvuoteelle. Strauss huipensi saksalaisen romantiikan yksinlaulutaiteen tavalla, josta ei ole osattu jatkaa enää eteenpäin. Hän opiskeli innokkaasti Schubertin ja Schumannin melodiikkaa ja opetteli Brahmsin kehotuksesta kahdeksantahtisten melodioden kirjoittamista, mutta hänen omat melodiansa ovat aina näitä esikuvia pitkälinjaisempia.

Straussin suhde vaimoonsa, sopraano Pauline de Ahnaan oli laulujen kannalta ainutlaatuinen. Monet lauluista syntyivät henkilökohtaisista tunteista hymneiksi Paulinelle, jota aikalaiset myös pitivät niiden hienoimpana tulkkina. Sopraanoääni oli ylipäätään Straussille ihmisäänen ihanteellisin ilmaisukeino.

Vier letzte Lieder (Neljä viimeistä laulua, 1948) syntyi Straussin ollessa 84-vuotias ja oman kuolemansa kynnyksellä. Samanaikaisesti Eurooppa ja etenkin Sveitsiin siirtyneen Straussin vanha kotimaa Saksa olivat raunioina silmittömän sodankäynnin jäljiltä. Kuolema oli muutakin kuin yhden ihmisen paluu normaalitilaan: kokonainen kulttuuri oli menettänyt perustansa. Mihin tässä enää taidetta tarvittiin? Mikä oli ylipäätään sen oikeutus, olihan musiikkikin osa sitä kulttuuria, joka oli tehnyt joukkotuhon mahdolliseksi.

Strauss vastasi itselleen ainoalla mahdollisella tavalla säveltämällä kuin testamentikseen katkeransuloisen laulusarjan Hessen ja Eichendorffin runoihin. Kun nuorempi säveltäjäpolvi teki pesäeroa menneeseen maailmaan suuntaamalla avantgardeen, Strauss käänsi katseensa ajassa lähes 60 vuotta taaksepäin oman sinfonisen runonsa *Kuolema ja kirkastus* tunnelmaan.

Vier letzte Liederin osat ovat melodisesti yhtenäisiä ja orkestraatio lempeän kuulasta. Teoksen valoisa harmonisuus on ristiriidassa teksteistä heijastuvan alakulon kanssa. Hessen runoihin sävelletyt *Frühling* (Kevät), *September* (Syyskuu) ja *Beim Schlafengehen* (Nukkumaan mennessä) pitävät vielä yllä valoisaa tunnelmaa, mutta Eichendorffin tekstiin kirjoitettu *Im Abendrot* (Iltaruskossa) kysyy

avoimesti "Ist dies etwa der Tod?" (Tämäkö on kuolema?).
Im Abendrotin loppuhuipennuksessa Strauss siteeraa aihetta orkesterirunostaan *Kuolema ja kirkastus*.

Vier letzte Lieder on kuolemansa hyväksyneen säveltäjän hellät jäähyväiset. Nuoren ihmisen maailmankuvaan oman kuoleman mahdollisuus ei kuitenkaan vielä sovi, eikä kuulukaan sopia. Richard Strauss kärsi parikymppisenä 1880-luvun puolivälissä vakavista hengitystieinfektioista. Aikana ennen antibiootteja nykyisin vähäpätöisiltäkin tuntuvat taudit saattoivat viedä hautaan, ja Strausskin päätyi välillä hyvin heikkoon kuntoon. Talven 1888–89 hän vietti suureksi osaksi sairausvuoteella, ja oli välillä kirjaimellisesti niin heikossa hapessa, ettei hänen kuolemansa olisi ollut yllätys.

Kaikeksi onneksi Strauss parani vähitellen taudistaan, mutta elämän ja kuoleman välinen paini vaati itseterapiaa: hän sävelsi itsensä "ulos" kuolemanpelostaan hyväksymällä elämän rajallisuuden jo nuorena miehenä. Orkesteriruno *Kuolema ja kirkastus* valmistui loppuvuodesta 1889. Säveltäjä johti kantaesityksen Eisenachissa alkuvuodesta 1890.

Straussin viulistiystävä Alexander Ritter kirjoitti teoksen "tapahtumia" kuvailevan runon, jonka Strauss liitti sittemmin partituuriin. Voi siis olettaa, että säveltäjä hyväksyi tuon tekstin teoksensa selitykseksi, joten kelvatkoon se meillekin. Neljään pääjaksoon jakautuva, keskeytyksettä soitettava teos alkaa hitaalla ja synkällä taitteella, jossa sairas taiteilija makaa vuoteellaan ja käy epätoivoista, synkkää kamppailua Kuoleman kanssa. Sairauden väsyttämänä hän vaipuu uneen, joka ei kuitenkaan tuo rauhaa, vaan paini kuolemaa vastaan alkaa uudelleen. Toinen taite onkin elämänhalun ja Kuoleman kylmän syleilyn välistä kiihkeää taistelua. Se kestää aikansa, jonka jälkeen sairas taiteilija näkee elämänsä tapahtumien kulun lapsuuden aamusta nuoruuden leikkeihin ja aikuisuuden intomieliseen tavoitteellisuuteen. Hänellä on yhä päämäärä, jonka hän haluaisi kiihkeästi vielä saavuttaa. Teoksen viimeinen pääjakso johtaa kuitenkin oivallukseen: taistelua kuolemaa vastaan ei voi voittaa. Majesteettinen kirkastumisen teema muodostaa teoksen huikaisevan loppukoraalin. Taiteilija hyväksyy kohtalonsa, "kirkastuu", ja saa sen kautta sielulleen rauhan.

Straussin viulistiystävä Alexander Ritter kirjoitti teoksen "tapahtumia" kuvailevan runon, jonka Strauss liitti sittemmin partituuriin. Voi siis olettaa, että säveltäjä hyväksyi tuon tekstin teoksensa selitykseksi, joten kelvatkoon se meillekin. Neljään pääjaksoon jakautuva, keskeytyksettä soitettava teos alkaa hitaalla ja synkällä taitteella, jossa sairas taiteilija makaa vuoteellaan ja käy epätoivoista, synkkää kamppailua Kuoleman kanssa. Sairauden väsyttämänä hän vaipuu uneen, joka ei

kuitenkaan tuo rauhaa, vaan paini kuolemaa vastaan alkaa uudelleen. Toinen taite onkin elämänhalun ja Kuoleman kylmän syleilyn välistä kiihkeää taistelua. Se kestää aikansa, jonka jälkeen sairas taiteilija näkee elämänsä tapahtumien kulun lapsuuden aamusta nuoruuden leikkeihin ja aikuisuuden intomieliseen tavoitteellisuuteen. Hänellä on yhä päämäärä, jonka hän haluaisi kiihkeästi vielä saavuttaa. Teoksen viimeinen pääjakso johtaa kuitenkin oivallukseen: taistelua kuolemaa vastaan ei voi voittaa. Majesteettinen kirkastumisen teema muodostaa teoksen huikaisevan loppukoraalin. Taiteilija hyväksyy kohtalonsa, ”kirkastuu”, ja saa sen kautta sielulleen rauhan.

Käsiohjelma / Programblad / Program

Teosesittelyt / Verkpresentationer / Programme Notes

Osmo Tapio Räihälä

Taiteilijaesittelyt / Artistpresentationer / Artist bios

Jaani Länsiö

Käännökset / Översättningar / Translations

Christian Holmqvist (ruotsi / svenska / Swedish)

Susan Sinisalo / Edward Crockford (englanti / engelska / English)

Ulkoasu / Design

Bond Creative Agency Oy

Taitto ja painatus

Grano Oy, Vantaa 2022

Oikeudet muutoksiin pidätetään. / Rätt till ändringar förbehålles. /
All rights reserved.

Orkesteri aina mukanas

HKO SCREEN -MOBIILISOVELLUS

HKO Screen -mobiilisovellus tuo orkesterin verkkoon striimattavat konsertit älylaitteisiin:

- katso ja kuuntele suoria verkkolähetyksiä
- palaa konserttitaltointeihin
- tutustu taiteilijavieraiden haastatteluihin
- käytä ennakkoon luotuja soittolistoja

Ilmainen sovellus on saatavilla Android- ja iOS-laitteisiin.

Lue lisää:

www.helsinginkaupunginorkesteri.fi/fi/hko-screen-sovellus

LISÄÄ MUSIIKKIENERGIAA

VAPPUMATINEA

Markus Lehtinen, kapellimestari

Tuomas Katajala, tenori

SU / SÖN / SUN

 01 / 05 / 2022

 12.00

 14.00

MOLDAU

Nikolaj Szeps-Znaider, kapellimestari

Saleem Ashkar, piano

PE / FRE / FRI

 06 / 05 / 2022

 19.00

Pjotr Tšaikovski: Pianokonsertto nro 1
Bedřich Smetana: Mä Vlast - Isänmaani

IHMETORVI

Jukka-Pekka Saraste, kapellimestari

Georg Nigl, baritoni

KE / ONS / WED

 11 / 05 / 2022

 19.00

Gustav Mahler: Des Knaben Wunderhorn
Dmitri Šostakovitš: Sinfonia nro 8

TO / THU

 12 / 05 / 2022

 19.00

FANFAARIT

Jukka-Pekka Saraste, kapellimestari

Christian Tetzlaff, viulu

PE / FRE / FRI

 20 / 05 / 2022

 19.00

Antonín Dvořák: Viulukonsertto
Leoš Janáček: Sinfonietta

 TICKETMASTER: 9,50-46€

sis. palvelumaksun / inkl. serviceavgift / incl. service charge

SUSANNA MÄLKKI

Susanna Mälkki on sukupolvensa arvostetuimpia kapellimestareita maailmassa. Hän on Helsingin kaupunginorkesterin ylikapellimestari vuodesta 2016 ja Los Angelesin Filharmonikkojen päävierailija vuodesta 2017, ja työskentelee näiden lisäksi jatkuvasti maailman huippuorkestereiden kanssa, josta mainittakoon esimerkiksi Berliinin filharmonikot, Münchenin filharmonikot, Baijerin radion sinfoniaorkesteri, Amsterdamin Concertgebouw-orkesteri, Lontoon sinfoniaorkesteri LSO, New Yorkin filharmonikot ja kaikki muutkin USA:n nk. "Big 5" -orkesterit. Oopperan alalla kiinnitykset ovat säännöllisesti maailman merkittävimmissä oopperataloissa, kuten Milanon La Scala, New Yorkin Metropolitan -ooppera, Wienin valtionooppera ja Pariisin ooppera. Vuosina 2006-2013 Mälkki toimi Pierre Boulezin kutsusta Ensemble intercontemporainin taiteellisena johtajana Pariisissa ja on johtanut useita aikamme tärkeimpien säveltäjien teosten maailmankantaesityksiä.

Susanna Mälkki aloitti muusikonuransa sellistinä voittaen Turun sellokilpailut 1994 ja toimi kolme vuotta Göteborgin sinfoniaorkesterin vuorottelevana soolosellistinä. Hänet on palkittu mm. Pro Finlandialla sekä Ranskan Légion d'honneur -kunniamerkillä.

www.susannamalkki.com

CAMILLA NYLUND

Sopraano Camilla Nylund kuuluu maamme menestyneimpiin oopperalaulajiin. Pelkästään kuluneen vuoden aikana hän on laulanut Richard Wagnerin *Tannhäuseria* ja *Lohengrinia* Berliinin saksalaisessa oopperassa ja Erich Wolfgang Korngoldin *Kuollutta kaupunkia* Dresdenin Semperoperissa, ja vuosien aikana hän on valloittanut kirjaimellisesti kaikki tärkeimmät näyttämöt. Pitkästä urastaan Wienin Valtionoopperassa Nylundille on myönnetty Itävallan *Kammersängerin*-arvonimi. Myös Dresdenin Semperoper on antanut Nylundille Saksin osavaltion *Kammersängerin*-tittelin.

Lapsena Nylund soitti huilua ja pianoa. Kun hän alkoi 14-vuotiaana laulaa, hän otti sen asiakseen alusta pitäen: jo vuoden sisällä hän matkusti kursseille Roomaan ja Wieniin, ja hän suoritti lauluopintonsa myöhemmin Salzburgin Mozarteumiissa. Vuonna 1995 hänet kiinnitettiin Hannoverin oopperaan, ja seuraavana vuonna hän voitti Lappeenrannan laulukilpailut yhdessä Johanna Rusanen-Kartanon kanssa. Helsingin kaupunginorkesterin solistina Nylund debytoi vuonna 1998, ja viimeksi hän on esiintynyt HKO:n solistina vuonna 2013 Frank Beermanin johdolla.

Richard Straussin musiikki on Nylundille erityisen läheistä. Vuonna 2004 hän teki lopullisen läpimurtonsa Salomena vuonna 2004 ja lauloi roolin myös 2014 Straussin juhluvuonna Dresdenissä. New Yorkin Metropolitanissa hän debytoi vuonna 2019 *Ruusunritarin* Marsalkattarena ja toisti roolin vastikään Berliinin valtioneoopperassa.

Monumentaalinen *Neljä viimeistä laulua* kuuluu Nylundin pitkäaikaisiin bravuureihin. Hän on esittänyt ne esimerkiksi vuonna 2015 Gianandrea Nosedan johtaman Berliinin filharmonikoiden kanssa, ja viime marraskuussa hän lauloi ne kolmena iltana Milanon La Scalassa Christian Thielemannin johdolla. Sama toistuu huhti-toukokuun vaihteessa Wienin Musikvereinissa Wienin filharmonikoiden konsertissa.

HELSINGIN KAUPUNGINORKESTERI

Kun säveltäjät Martin Wegelius ja Robert Kajanus perustivat orkesterin Helsinkiin kesällä 1882, heidän kunnianhimoinen suunnitelmansa oli kerätä kaupungin parhaat muusikot ja ulkomailta palkatut soittajat yhteen ja tarjota helsinkiläisille elämyksiä suurten säveltäjien mestariteoksista viikoittaisilla konserteilla 36 soittajan voimin.

Periaate huippumuusikoiden säännöllisestä orkesteritoiminnasta on pysynyt elinvoimaisena näihin päiviin saakka. Lähes 140 toimintavuotensa aikana Helsingin kaupunginorkesteri on kantaesittänyt valtaosan Jean Sibeliuksen sinfonisesta tuotannosta säveltäjän itsensä johdolla ja jatkaa oman aikansa musiikin esittämistä tilaamalla teoksia sekä kansainvälisiltä että kotimaisilta säveltäjiltä. Vuosina 2019–2025 toteutettava tilaussävellysten sarja, kahdeltatoista nykysäveltäjältä tilatut *Helsinki-variaatiot*, liittävätkin oman aikamme sävelet ennen vuonna 1945 sävellettyihin Helsinki-aiheisiin teoksiin.

Vuosittain yli 110 000 kuulijaa tavoittava, nykyisellään 102 muusikon vahvuinen Helsingin kaupunginorkesteri on kasvanut tärkeäksi osaksi helsinkiläisten kulttuurillista pääomaa. Kaupunginorkesterin työ koskettaa niitäkin, jotka syystä tai toisesta eivät pääse konsertteihin Musiikkitaloon. Kansainvälisten kiertueiden lisäksi orkesteri esiintyy erilaisissa kokoonpanoissa eri puolilla Helsinkiä sekä tarjoaa lapsille ja nuorille esiintymismahdollisuuksia ja tavoittaa erityisryhmiä monipuolisen yleisötyön kautta. Orkesteri on kutsunut nyt jo kolmatta kertaa kokonaisen ikäluokan – kaikki vuonna 2020 syntyneet helsinkiläislapset – nauttimaan musiikista perheineen seitsemän vuoden ajan orkesterin kummilapsina.

Verkossa ja jälkilähettyksenä nähtävät HKO Screen-konsertit sekä taustoittavat haastattelut tuovat katsojan entistäkin lähemmäksi soivan taideteoksen syntyprosessia. Yhteistyö levy-yhtiö BIS:in kanssa tallentaa orkesterin tulkintoja huipputason äänityksinä kaikkien saataville ja pitkälle tulevaisuuteen.

Helsingin kaupunginorkesterilla on toimintansa aikana ollut 13 ylikapellimestaria. Vuonna 2016 aloittaneen ylikapellimestari Susanna Mälkin johdolla orkesteri on kehittynyt kansainvälisesti yhä vaikuttavammaksi sinfoniaorkesteriksi, jonka tunnistettava sointi on tärkeä osa helsinkiläistä äänimaisemaa.

RICHARD STRAUSS

Vier letzte Lieder

Frühling

In dämmrigen Grüften
Träumte ich lang
Von deinen Bäumen und blauen Lüften,
Von deinem Duft und Vogelgesang.

Nun liegst du erschlossen
In Gleiss und Zier
Von Licht übergossen
Wie ein Wunder vor mir.

Du kennst mich wieder,
Du lockest mich zart
Es zittert durch all meine Glieder
Deine selige Gegenwart.

September

Der Garten trauert,
Kühl sinkt in die Blumen der Regen.
Der Sommer schauert
Still seinem Ende entgegen.

Golden tropft Blatt um Blatt
Nieder vom hohen Akazienbaum.
Sommer lächelt erstaunt und matt
In den sterbenden Gartentraum.

Lange noch bei den Rosen
Bleibt er stehen, sehnt sich nach Ruh.
Langsam tut er die grossen,
Müdgewordenen Augen zu.

Hermann Hesse

Kevät

Hämyisissä kammioissa
kauan unelmoin
puistasi ja ilman sinestä,
tuoksuistasi ja linnunlaulusta.

Nyt levittäydyt
loistossa ja kauneudessa,
valossa kylpien
kuin ihme eteeni.

Minut tunnet jälleen
minua hellästi houkuttelet.
Kaikkia jäseniäni värisyttää
suloinen läsnäolosi.

Syyskuu

Puutarha valittaa,
viileänä lankeaa sade kukkasiin.
Kesä hiipuu hitaasti
kohden loppuaan.

Kultaisina varisevat lehdet
alas korkeista akaasiapuista.
Kesä hymyää voimatonna
kuolevassa unelmien puutarhassa.

Vielä pitkään ruusujen luona
se viivähtää rauhaa kaivaten.
Sulkee hitaasti
suuret väsyneet silmänsä.

Suom. ET

Beim Schlafengehen

Nun hat der Tag mich müd gemacht.
Soll mein sehnliches Verlangen
Freundlich die gestirnte Nacht
Wie ein müdes Kind empfangen.

Hände lasst von allem Tun,
Stirn vergiss du alles Denken,
Alle meine Sinne nun
Wollen sich in Schlummer senken.

Und die Seele unbewacht
Will In freien Flügeln schweben
Um im Zauberkreis der Nacht
Tief und tausendfach zu leben.

Hermann Hesse

Im Abendrot

Wir sind durch Not und Freude
Gegangen Hand in Hand
Vom Wandern ruhn wir beide
Nun überm stillen Land.

Rings sich die Täler neigen,
Es dunkelt schon die Luft,
Zwei Lerchen nur noch steigen
Nachträumend in den Duft.

Tritt her, und lass sie schwirren.
Bald ist es Schlafenszeit,
Dass wir uns nicht verirren
In dieser Einsamkeit.

O weiter, stiller Friede
So tief im Abendrot
Wie sind wir wandermüde,
Ist das etwa der Tod?

Josef von Eichendorff

Levolle mentäessä

Nyt on päivä minut uuvuttanut.
Raukean kaipuuni
ottakoon tähtiyö vastaan
ystävällisesti kuin väsyneen lapsen.

Kädet, jättäkää työnne,
otsa, unhoita aatokset.
Kaikki aistini
haluavat nyt uinahtaa.

Ja sielu, valvomatta
liittää vapain siivin
yön taikapiirissä
elääkseen syvään ja ikuisesti.

Iltarusko

Läpi tuskan ja riemun
olemme kulkeneet käsi kädessä.
Vaelluksen päätteeksi lepäämme
nyt rauhaisalla maalla.

Laaksot ympärillä kumartavat,
jo hämärtyy.
Vain kaksi leivoa kohoaa vielä
autereeseen öisin unelmin.

Tule, anna niiden livertää.
Pian on levollemenon aika
ettemme joutuisi harhaan
tässä yksinäisyydessä.

Oi ääretön, tyyni rauha
sammuvaa iltaruskon aikaan
kuinka olemmekaan lopen uupuneita.
Tämäkö on kuolema?

SAMPO HAAPAMÄKI

Historia

Finlands musikliv var inte redo att ta emot modernismen då den landade här i början av 1920-talet. Den unga nationens självkänsla byggdes upp med hjälp av nationalromantik och Jean Sibelius musik som redan hade blivit ädelt universell. De unga tonsättarna Aarre Merikanto, Väinö Ratio och Ernest Pingoud däremot var avantgardister och deras musik bemöttes inte med tack utan med spott och spe. Framförallt Merikanto (1893-1958) var trotsig. Han skrev ett enda verk som väckte internationell uppmärksamhet, den sk. *Schott-konserten* (1924). Den innehåller för troligen första gången i finländsk musik ett 12-tonsackord.

Sampo Haapamäkis (f. 1979) pinfärska *Historia* (2022) är skrivet till Helsingfors stadsorkesters beställningsserie Helsingfors-variationer. Verken skall utgå från en före år 1945 skriven finländsk komposition. Haapamäki har tagit fasta på Merikantos 12-tonsackord men *Historia* alluderar till även andra kompositörer i form av "felsägningar".

Historia är ett 15 minuter långt verk. Det innehåller sju *Lapsusar* som framförs antingen med en kort paus emellan, eller helt utan paus. Tonsättaren har talat om en

parodisk intertextualitet som eftersträvar en form av självreflektion: historien betraktas "outside the box", som musikverk i ett musikverk. *Historia* hänvisar till allt som allt över 80 olika klassiska verk. Då 1920-talet inleddes övergick Merikanto abrupt till att skriva modernism, bara för att på 1930-talet lika abrupt överge stilriktningen. Även *Historia* vänder ständigt kappan efter vinden: nya *lapsusar* skapar ständigt nya variationer. Vi gestaltar historien utgående från vår egen tid. Haapamäkis *Historia* handlar på ett motsvarande sätt om såväl nuet som det förflutna.

Av våra främsta tonsättare är Haapamäki en av de mest synliga trots att hans verkförteckning inte är stor. Till synligheten har bidragit flera betydande musikpris, senast Nordiska rådets musikpris (2020). Haapamäkis musik är känd för sina kvartstoner: oktaven är fördelad i 24 istället för 12 tonsteg. I även detta verk kan lyssnaren hoppa in i mikroharmoniernas virvlar.

RICHARD STRAUSS

Vier letzte Lieder, Tod und Verklärung

Sånger var alltid närvarande i Richard Strauss liv. Han skrev i perioder först kammarmusik, sedan symfoniska dikter och slutligen operor. Men sånger skrev han från det han var sex år gammal ända till dödsbädden. Strauss utgjorde en kulmen på den

tyska romantiska liedens tradition och ingen har kunnat gå vidare från den punkt där han slutade. Han studerade med entusiasm Schuberts och Schumanns melodik, och på uppmaning av Brahms lärde han sig hur man skriver åttataktiga melodier. I jämförelse med förebilderna är Strauss melodier dock betydligt längre.

Strauss relation till sin hustru, sopran Pauline de Ahna, var ur vokalsynpunkt enastående. Flera av sångerna skrevs för att uttrycka tonsättarens privata känslor för Pauline. Enligt samtiden var det också hon som var deras finaste interpret. Sopranstämman var överhuvudtaget den stämma som var bäst lämpad Strauss uttryck.

Vier letzte Lieder (Fyra sista sånger, 1948) skrevs då Strauss var 84 år och nära sin bortgång. Samtidigt var Europa och framförallt Strauss förra hemland Tyskland - numera bodde han i Schweiz - i ruiner efter kriget. En hel kultur hade förlorat sin grund. Vad gjorde man med konst? Var konsten ens berättigad? Även musiken hade ju utgjort en del av den kultur som möjliggjort förintelsen.

Strauss besvarade frågorna på det för honom enda tänkbara sättet. Han skrev en bitterljuv sångsvit till dikter av Hesse och Eichendorff. Det var som om han skrivit sitt testamente. Samtidigt som den yngre tonsättargenerationen tog avstånd till det förflutna genom att ty sig till avantgarde blickade Strauss nästan 60 år bakåt, till stämningarna i sin symfoniska dikt *Tod und Verklärung*.

Sångerna i *Vier letzte Lieder* är melodiskt homogena, orkestrationen är innerlig och skir. Den ljusa harmoniken står dock i kontrast till texternas melankoli. *Frühling*, *September* och *Beim Schlafengehen*, alla till dikter av Hesse, försöker etablera en ljus stämning. Men i *Im Abendrot* till en dikt av Eichendorff frågas öppet "Ist dies etwa der Tod?" (Är detta döden?) I höjdpunkten i *Im Abendrot* citerar Strauss ett motiv ur sin tondikt *Tod und Verklärung*.

Vier letzte Lieder är ett ömt avsked, ett verk skrivet av en tonsättare som accepterar sitt frånfälle. Döden hör dock inte hemma i en ung tonsättares världsbild och borde inte heller göra det. Då Strauss var ung led han av allvarliga luftvägsinfektioner. I en tid före antibiotika var åkommor som idag ter sig som bagateller rentav livsfarliga. Strauss mådde emellanåt mycket dåligt, och vintern 1888-89 tillbringade han till största delen till sängs. Han var i så dåligt skick att det hela mycket väl kunde ha slutat illa.

Till all lycka tillfrisknade Strauss. Men kampen mellan liv och död krävde terapeutiskt arbete; Strauss accepterade sin dödsskräck genom att skriva musik om den. Tondikten *Tod und Verklärung* fullbordades i slutet av år 1889. Tonsättaren själv dirigerade uruppförandet i Eisenach i början av år 1890.

Strauss vän, violinisten Alexander Ritter, skrev en dikt som

beskriver tondiktens "händelser". Eftersom Strauss tog dikten med i partituret får man anta att han accepterade den som en skildring av musikens innehåll. Verket består av fyra huvudpartier. Inledningen är långsam och dystert, konstnären vilar på sin sjukbädd och för en desperat kamp mot döden. Utmattad somnar han in, men sömnen ger ingen vila. Det andra huvudpartiet är en frenetisk kamp mellan livslust och dödens kalla grepp. Sedan ser konstnären scener ur sitt liv, från tidig barndom och ungdom till vuxenlivets entusiastiska jakt efter mening. Konstnären har ännu ett mål som han skulle vilja uppnå. Men verkets sista parti leder till en insikt: det går inte att vinna striden mot döden. Allt är nu förklarat och tondikten avslutas med en bländande slutkoral. Konstnären accepterar sitt öde, hans själ finner äntligen ro.

SUSANNA MÄLKKI

Susanna Mälkki är en av sin generations internationellt mest respekterade dirigenter. Hon är Helsingfors stadsorkesters chefsdirigent sedan år 2016 och Los Angeles filharmonikers första gästdirigent sedan år 2017. Hon samarbetar dessutom regelbundet med bland annat Berlins filharmoniker, Münchens filharmoniker, Bayerns radios symfoniorkester, Concertgebouw-orkestrerna i Amsterdam och Londons symfoniorkester samt New Yorks filharmoniker och de övriga amerikanska "Big 5"-orkestrarna. Hon dirigerar regelbundet vid de mest betydande internationella operahusen såsom La Scala, Metropolitan, Wiener Staatsoper och Paris opera. På inbjudan av Pierre Boulez var Mälkki 2006-2013 konstnärlig ledare för Ensemble Intercontemporain i Paris. Hon har lett uruppföranden av flera av vår tids viktigaste tonsättare.

Mälkki inledde sin musikerbana som cellist. Hon vann första pris i Åbo cellotävling år 1994 och arbetade i tre års tid som alternerande solocellist i Göteborgs symfoniorkester. Hon har tilldelats bl.a. Pro Finlandia-medaljen och är Riddare av Franska Hederslegionen.

www.susannamalkki.com

CAMILLA NYLUND

Sopran Camilla Nylund är en av vårt lands mest framgångsrika operasångerskor. Enbart under det gångna året har hon uppträtt i Richard Wagners *Tannhäuser* och *Lohengrin* på Deutsche Oper Berlin och i Erich Wolfgang Korngolds *Den döda staden* på Semperoper Dresden. Vid det här laget har Nylund bokstavligen erövrat alla viktiga operascener. I Österrike, där hon länge har uppträtt på Staatsoper Wien, har hon tilldelats hederstitlen

Kammersängerin. Semperoper Dresden har tilldelat henne Sachsens *Kammersängerin*-hederstitel.

Som barn spelade Nylund flöjt och piano. Hon började sjunga då hon var 14 och inom ett år hade hon gått på kurser i Rom och Wien. Hon slutförde sina sångstudier vid Mozarteum i Salzburg. År 1995 blev hon anställd vid operan i Hannover, året därpå delade hon första pris tillsammans med Johanna Rusanen-Kartano i Villmansstrands sångtävling. Nylund debuterade som Helsingfors stadsorkesters solist år 1998. Hon uppträdde tillsammans med HSO senast år 2013 under ledning av Frank Beerman.

Richard Strauss musik står Nylund nära. År 2004 gjorde hon sitt definitiva genombrott som Salome, och hon sjöng samma roll i Dresden i samband med Strauss-feståret år 2014. År 2019 debuterade hon på Metropolitan i New York som Fältmarskalkinnan i *Rosenkavaljeren*. Hon har nyss sjungit samma roll i repris på Staatsoper Berlin.

Fyra sista sånger har redan länge varit en av Nylunds bravurer. Hon har framfört de monumentala sångerna tillsammans med bland annat Berlins filharmoniker och Gianandrea Nosedas. Förra november framförde hon dem under tre kvällar på La Scala i Milano under ledning av Christian Thielemann. I april-maj har hon sjungit dem i Musikverein i Wien på Wiens filharmonikers konsert.

((o)) HKO SCREEN #hkoscreen
SUORA LÄHETYS / DIREKTSÄNDNING / LIVE BROADCAST
WWW.HELINGINKAUPUNGINORKESTERI.FI
HELSINKI-KANAVA

Katsottavissa netissä konsertin jälkeen.

Se på nätet efter konserten. / Watch on demand after the concert.

HELSINGFORS STADSORKESTER

Då tonsättarna Martin Wegelius och Robert Kajanus sommaren 1882 grundade en orkester i Helsingfors var deras ambition att föra samman stadens bästa musiker och anlita musiker från utomlands. Helsingforsare skulle varje vecka erbjudas unika upplevelser då 36 musiker samlas för att framföra mästerverk av de stora tonsättarna.

Principen att föra samman högklassiga musiker för en regelbunden orkesterverksamhet förblir livskraftig än idag. Under sina nära 140 verksamhetsår har Helsingfors stadsorkester uruppfört majoriteten av Jean Sibelius symfoniska produktion under tonsättarens egen ledning. Orkestern fortsätter att framföra sin egen tids musik i form av beställningar av såväl internationella som inhemska tonsättare. 2019–2025 förverkligas *Helsingfors-variationer*, en serie i vilken man beställer verk av 12 moderna tonsättare. Seriens beställningsverk förenar vår tids tonspråk med musikverk med ett Helsingfors-tema som är komponerade före år 1945.

Helsingfors stadsorkester består för närvarande av 102 musiker och når årligen över 110 000 lyssnare. Den har fått en viktig position som ett av Helsingfors-bornas kulturkapital. Stadsorkesterns arbete berör även dem som av orsak eller annan inte kan komma till konserterna i Musikhuset. Förutom att göra internationella turnéer uppträder orkestern i varierande sammansättningar runtom Helsingfors, erbjuder barn och ungdom möjlighet att uppträda, och når via sitt mångsidiga publikarbete olika specialgrupper. Orkestern har inviterat nu för tredje gången en hel åldersgrupp – alla i Helsingfors år 2020 födda barn – att bli orkesterns fadderbarn. I verksamheten får fadderbarnen med familj avnjuta musik i sju års tid.

HKO Screen-sändningarna visas på internet. HKO Screen-sändningarna består av konserten samt intervjuer som ger bakgrundsinformation som för lyssnaren närmare det klingande musikverkets födelseprocess. Samarbetet med skivbolaget BIS innebär att orkesterns tolkningar är tillgängliga för alla, och långt in i framtiden, i form av inspelningar av hög kvalitet.

Under sin verksamhetstid har Helsingfors stadsorkester haft 13 chefsdirigenter. År 2016 inledde Susanna Mälkki sitt arbete som orkesterns chefsdirigent. Under hennes ledning har orkestern utvecklats till en internationellt allt mera aktiv symfoniorkester vars identifierbara klang utgör en viktig del av staden Helsingfors ljudlandskap.

www.helsingforsstadsorkester.fi

SAMPO HAAPAMÄKI

Historia

Winner of many accolades, most recently the Nordic Prize for Music (2020), Sampo Haapamäki (b. 1979) is one of Finland's leading contemporary composers. A salient feature of his music is his use of quarter-tones, meaning that he divides the octave into 24 tones instead of the traditional 12. His brand-new *Historia* is therefore a chance for the listener to plunge into the whirlpool of microtonal music.

Historia is the most recent addition to the *Helsinki Variations* series commissioned by the HPO. One of the conditions of this series is that the variation must allude to a Finnish piece of music composed before 1945. Haapamäki's gaze fell upon a 12-tone chord in the *Schott Concerto* composed by Aarre Merikanto (1893–1958) in 1924 and thought to be the first in which such a chord was heard in Finnish music. *Historia* also makes reference to other classics: over 80 in all. Lasting 15 minutes, it consists of seven 'Lapsus', i.e. slips, lapses or errors, separated by at most a short break. The piece is, says Haapamäki, a case of parodic intertextuality, aiming at a sort of self-reflection, examining history from 'outside the box'. In the process, each 'lapsus' generates novel variations. Just as we always perceive history from our own time perspective, *Historia* addresses the concept of time both now and past.

RICHARD STRAUSS

Four Last Songs, Death and Transfiguration

Richard Strauss was the last in the line of great German Romantic Lied composers. He regarded the soprano voice as the ideal vehicle for human expression, and his beloved wife Pauline de Ahna was luckily a soprano. He was 84 years old and nearing the end of his life when he composed his *Four Last Songs* (Vier letzte Lieder) in 1948. All Europe lay in ruins, and a whole culture had perished. How could music be part of a culture that could bring about such mass destruction? The only way he could come to terms with this was by composing a bittersweet setting of poems by Hesse and Eichendorff. While the younger generation of composers was disassociating itself from the lost world by striking out in a new direction, Strauss looked back almost 60 years, to the mood of his own *Death and Transfiguration*.

The *Four Last Songs* are melodically homogeneous and the orchestration is light and gentle. *Frühling* (Spring), *September* and *Beim Schlafengehen* (When Falling Asleep) to words by Hesse are still optimistic, but Eichendorff's *Im Abendrot* (At Sunset) openly

asks “Ist dies etwa der Tod” (Is this perhaps death?). At the climax Strauss quotes a motif from his own *Death and Transfiguration*.

The songs are the tender leave-taking of a composer resigned to death. As a young man, he had suffered from a life-threatening illness and “composed himself” out of his mortal fear by accepting the finiteness of life. In 1889, he composed the orchestral poem *Death and Transfiguration*. A violinist friend of his (Alexander Ritter) wrote a poem describing the “events” which Strauss later appended to the score. The music is in four main episodes performed without a break. The first is a gloomy, slow one in which a sick man lying on his death bed engages in a desperate fight with Death. His slumbers do not bring him peace. The second describes the struggle between his desire for life and Death’s cold embrace. The events of his life pass before his eyes, from childhood to adulthood, but there is still something in life he wishes to achieve. But in the final episode he realises that he cannot win the fight against Death. This realisation or ‘transfiguration’ is expressed in the majestic theme and chorale with which the work ends. The sick man accepts his fate, is ‘transfigured’, and his soul finds peace.

SUSANNA MÄLKKI

Chief Conductor of the Helsinki Philharmonic Orchestra since 2016 and Principal Guest Conductor of the Los Angeles Philharmonic since 2017, Susanna Mälkki is a regular guest with the world’s most illustrious orchestras and at such opera houses as La Scala, the New York Metropolitan and the Vienna State Opera. From 2006 to 2013 she was Artistic Director of the Ensemble Intercontemporain in Paris on the invitation of Pierre Boulez and has conducted the premieres of works by many of the greatest contemporary composers. Beginning her career as a cellist and winning the Turku Cello Competition in 1994, she spent three years as principal cello in the Gothenburg Symphony Orchestra. Susanna Mälkki is a Chevalier of the Légion d’honneur in France, a Fellow of the Royal Academy of Music in London and a member of the Kungliga Musikaliska Akademien in Stockholm.

www.susannamalkki.com

CAMILLA NYLUND

Camilla Nylund is one of the most highly-in-demand Finnish opera singers in the world today, having already sung this year alone in *Tannhäuser* and *Lohengrin* at the Deutsche Oper Berlin and in *Die tote Stadt* in Dresden. Over the years, she has appeared at literally all the leading operatic and concert venues. To honour

her long and successful artistic relationship with the Vienna State Opera, she was awarded the title of Austrian Kammersängerin in 2019, and the Semperoper Dresden has appointed her Saxon Kammersängerin.

Camilla Nylund has a special affection for the music of Richard Strauss and made her ultimate breakthrough as Salome in 2004. She made her New York Metropolitan debut in 2019 as the Marschallin in *Der Rosenkavalier*, and has just sung the same role in Berlin. *The Four Last Songs* hold pride of place in her repertoire and she has, among others, sung them with the Berlin Philharmonic, at La Scala, Milan and at the Vienna Musikverein with the Vienna Philharmonic.

THE HELSINKI PHILHARMONIC ORCHESTRA

Established by Martin Wegelius and Robert Kajanus in 1882, the Helsinki Philharmonic Orchestra is a band of 102 musicians annually performing to a total audience of over 110,000. It premiered most of the symphonic works by Jean Sibelius with the composer himself conducting, and continues its commitment to contemporary music by commissioning works by composers both Finnish and foreign.

The HPO also reaches people who cannot attend concerts at the Helsinki Music Centre: by making international tours, sending small ensembles out across the city, providing opportunities for young performers and, through its widerange education programme, making contact with special groups. Now, for the third time, it has invited an entire age group – all the children born in Helsinki in 2020 – to enjoy music with their families over the next seven years.

HKO Screen -concerts and artist interviews streamed live and on demand bring music even close to listener. The orchestra's partnership with the BIS label further ensures that its performances will be available to all well into the future.

The Helsinki Philharmonic Orchestra has had 13 Chief Conductors. Its most recent, since 2016, is Susanna Mälkki.

www.helsinkiphilharmonicorchestra.fi

I VIULU I VIOLIN

Pekka Kauppinen I
Jan Söderblom I
Satu Savioja II
Eija Hartikainen
Katariina Jämsä
Maiju Kauppinen
Kati Kuusava
Helmi Kuusi
Elina Lehto
Ilkka Lehtonen
Jani Lehtonen
Kari Olamaa
Anna Malmivirta
Kalinka Pirinen
Petri Päivärinne
Elina Viitasaari
Johannes Hakulinen **

II VIULU II VIOLIN

Anna-Leena Haikola 4
Terhi Paldanius 4 **
Heini Eklund 6
Teija Kivinen 6
Teppo Ali-Mattila
Eva Ballaz
Matilda Haavisto
Linda Hedlund
Siiri Rasta
Krista Rosenberg
Heikki Tamminen
Viivi Hakkarainen **
Anna Husgafvel **
Terhi Ignatius **
Virpi Taskila **

ALTTOVIULU ALT VIOLIN VIOLA

Atte Kilpeläinen 4
Torsten Tiebout 4
Petteri Poijärvi 6
Lotta Poijärvi 6
Aulikki Haahti-Turunen
Tuomas Huttunen
Kaarina Ikonen
Tiila Kangas
Carmen Moggach
Markus Sallinen
Hajnalka Standi-Pulakka
Maarit Holkko **
Deborah Mussafia **
Max Nyman **
Olga Reskalenko **

SELLO CELLO

Lauri Kankkunen I
Tuomas Ylinen I
Inkeri Eirola II
Oliver Erlich II**
Basile Ausländer
Jaani Helander
Mathias Hortling
Veli-Matti Iljin
Jaakko Rajamäki
Ilmo Saaristo
Saara Särkimäki
Otto-Aaron Takala **

KONTRABASSO KONTRABAS DOUBLE-BASS

Mikko Moilanen 4
Ville Väättäinen 4
Maria Krykov 4 *
Adrian Rigopulos 6*
Pauli Pappinen 6**
Paul Aksman
Eero Ignatius
Tuomo Matero
Kaapo Kangas **

HUILU FLOJT FLUTE

Niamh McKenna 4
Elina Raijas 5
Päivi Korhonen

Pikkolo Piccolo

Jenny Villanen

OBOE

Hannu Perttilä 4
Jussi Jaatinen 5
Nils Röömussaar 5 *

Englannintorvi Cor Anglais

Paula Malmivaara

KLARINETTI KLARINETT CLARINET

Osmo Linkola 4
Anna-Maija Korsimaa 5

Es-klarineti E Flat Clarinet

Petteri Kivioja

Bassoklarineti Bass Clarinet

Heikki Nikula

**FAGOTTI
FAGOTT
BASSOON**

Markus Tuukkanen 4
Mikko-Pekka Svala 5
**Kontrafagotti
Contrabassoon**
Noora Van Dok
Erkki Suomalainen

**KÄYRÄTORVI
VALTHORN
HORN**

Ville Hiilivirta 4
Mika Paajanen 4
Sam Parkkonen 6
Miska Miettunen
Sakari Niemi
Joonas Seppelin
Marian Strandenius *

**TRUMPETTI
TRUMPET**

Pasi Pirinen 4
Thomas Bugnot 5
Mika Tuomisalo

**PASUUNA
BASUN
TROMBONE**

Valtteri Malmivirta 4 *
Jussi Vuorinen 5 *
Anu Fagerström
**Bassopasuuna
Bass Trombone**
Francisco Couto **

**TUUBA
TUBA**

Petri Keskitalo 4

**PATARUMMUT
TIMPANI**

Tomi Wikström 4
Mikael Sandström 5

**LYOMÄSOITTIMET
SLAGINSTRUMENT
PERCUSSION**

Xavi Castello Arandiga 4
Pasi Suomalainen 5

**HARPPU
HARPA
HARP**

Anni Kuusimäki 4
Minnaleena Jankko 5

**ORKESTERI-
JÄRJESTÄJÄT
ORKESTER-
INSPICIENTER
STAGE MANAGERS**

Mikko Aspinen
Matti Tähkävuori

I / II KONSERTTimestari /
KONSERTMÄSTARE / LEADER
SOOLOSELLISTI / SOLOCELLIST / PRINCIPAL OCELLIST

4 ÄÄNENJOHTAJA / STÄMLEDARE / SECTION PRINCIPAL

5 VUOROTTELEVA ÄÄNENJOHTAJA /
ALTERNERANDE STÄMLEDARE /
ASSOCIATE PRINCIPAL

6 VARAÄÄNENJOHTAJA /
VICESTÄMLEDARE / SUB-PRINCIPAL

* VAKITUISEN SOITTAJAN TILAPÄINEN TEHTÄVÄ /
ORDINARIE MUSIKERS TILLFÄLLIGA UPPGIFT /
TEMPORARY POSITION, REGULAR PLAYER

** MÄÄRÄAIKAINEN KIINNITYS /
TIDSBUNDET ENGAGEMANG /
TEMPORARY PLAYER

SUSANNA MÄLKKI

kapellimestari / dirigent / conductor

CAMILLA NYLUND

sopraano / sopran / soprano

Sampo Haapamäki (1979–)

Historia

15'

Seitsenlapsuksinen parodia

History

Parody in Seven Lapsus

Lapsus 0: Time Initiator – Danse Sarcastique

Lapsus 1: Time Divider – Danse Caricaturique

Lapsus 2: Time Collider – Danse Grotesque

Lapsus 3: Time Stealer – Danse Cynique

Lapsus 4: Time Liberator – Danse Bizarre

Lapsus 5: Time Entropist – Danse Ridicule

Lapsus 6: Time Determinist – Danse Infantile

“Holographic Historicity”^(Helsinki)

(2022; kantaesitys / uruppf. / world premiere)

Richard Strauss (1864–1949)

Vier letzte Lieder, sopraanolle ja orkesterille (1948) 24'

för sopran och orkester

för soprano and orchestra

Frühling

September

Beim Schlafengehen

Im Abendrot

väliaika / paus / interval

Richard Strauss (1864–1949)

Kuolema ja kirkastus, sinfoninen runo op. 24 (1889) 24'

Tod und Verklärung, symfonisk dikt

Death and Transfiguration, tone poem

**Konsertti päättyy n. klo 20.45 / Konserten avslutas ca kl 20.45 /
The concert ends at about 20.45**